

Jak rządzić „światem”? System prowincjonalny republiki rzymskiej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

-
- Źródło: Michael Crawford, *Rzym w okresie republiki*, tłum. J. Rohoziński, Warszawa 2004, s. 86.
 - Źródło: *Oratorum Romanorum fragmenta* 8, XLIV 173. Cytat za: Michael Crawford, *Rzym w okresie republiki*, tłum. J. Rohoziński, Warszawa 2004, s. 84.

- Źródło: Polibiusz, *Dzieje*, ks. I, rozdz. 1, tłum. S. Hammer.
- Źródło: Polibiusz, *Dzieje*, ks. VI, rozdz. 56, tłum. S. Hammer.
- Źródło: Polibiusz, *Dzieje*, ks. XVIII, rozdz. 35, tłum. S. Hammer.
- Źródło: Polibiusz, *Dzieje*, ks. X, rozdz. 36, tłum. S. Hammer.
- Źródło: Adam Ziółkowski, *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 2009, s. 724.
- Cytat za: Tytus Liwiusz, *Dzieje Rzymu od założenia miasta*, ks. XXXVIII, rozdz. 35–36, www.zrodla.historyczne.prv.pl.
- Źródło: Łk 19, 1-3, według Biblii Tysiąclecia.
- Źródło: Andrzej Krajewski, *Wyścig z długiem*, 20.11.2012 r., dostępny w internecie: <https://www.forbes.pl/przywodztwo/wyscig-z-dlugiem-jak-ekipa-edward-gierka-zadluzyla-polske/z6vv26r> [dostęp 3.04.2019 r.].
- Źródło: *Komunikat Rady Ministrów o wprowadzeniu kartek na cukier*, [w:] *Źródła do dziejów Polski w XIX i XX wieku. Lata 1956-1989*, t. 6, red. A. Koseski, J.R. Szaflik, R. Turkowski, Pułtusk 2004, s. 485–486.

Jak rządzić „światem”? System prowincjonalny republiki rzymskiej

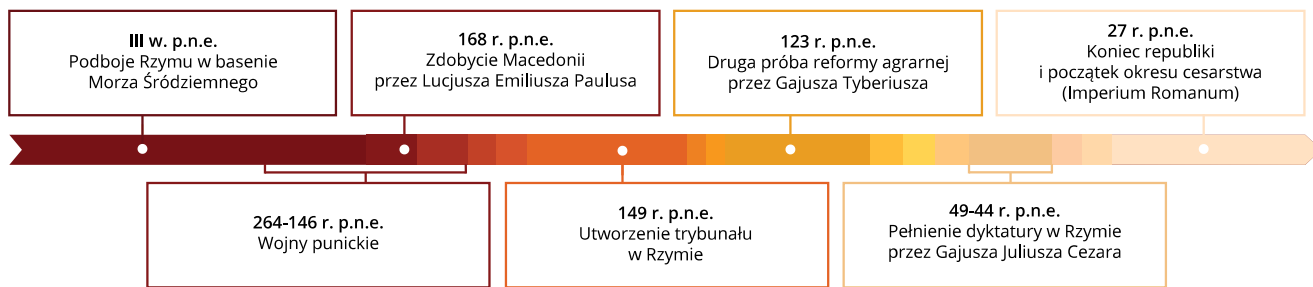
Widok na pozostałości Forum Romanum, tuł triumfalny Septymiusza Sewera i na budynek Curia Iulia – miejsce, w którym odbywały się obrady senatu. Pochodzi on z czasów Juliusza Cezara i od niego bierze swą nazwę. Wcześniej w tym miejscu znajdowała się Curia Hostilia, zbudowana wg tradycji w VI w. p.n.e. przez króla Tulusza Hostiliusza. Obradował w niej senat, który stał się głównym koordynatorem funkcjonowania imperium rzymskiego.

Źródło: Sorin Craciun, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

“ „W ciągu niecałych pięćdziesięciu trzech lat [219-167 p.n.e.] prawie cały świat dostał się pod wyłączną władzę Rzymu, co nigdy przedtem się nie zdarzyło”.

Źródło: Polibiusz, *Dzieje*, ks. I, rozdz. 1, tłum. S. Hammer.

Tak pisał Polibiusz, grecki historyk II w. p.n.e., w swoich *Dziejach*. Gdy wspominał o „świecie”, miał na myśli świat hellenistyczny i basen Morza Śródziemnego. Rzymianie wypracowali szczególny sposób zarządzania swoim imperium, próbując dostosować ustrój skrojony na potrzeby miasta-państwa do administrowania rozległymi obszarami. Poza Italią tworzyli prowincje rządzone przez namiestników wybieranych spośród najwyższych urzędników. Często ich władza okazywała się dla poddanych równie ciężka jak rzymski podbój.

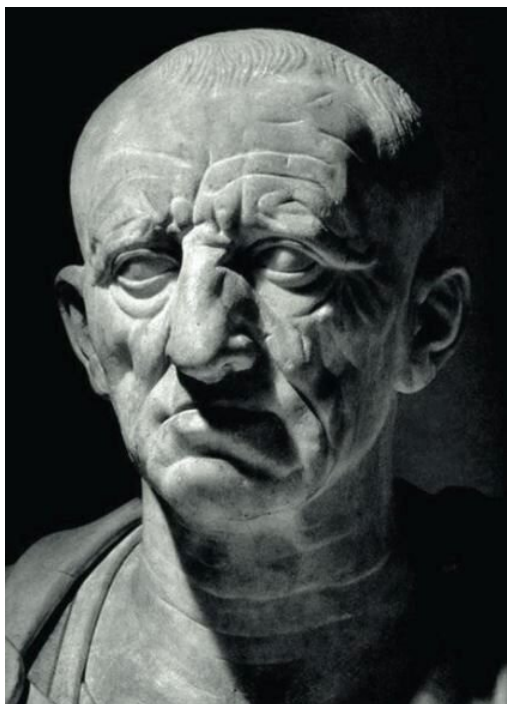
Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz funkcjonowanie imperium rzymskiego.
- Opisziesz nadużycia popełniane przez namiestników i wyjaśnisz, dlaczego długo pozostawali oni bezkarni.
- Wyjaśnisz, kim byli biblijni celnicy.

Opisz rozwój prowincjalny Rzymu. Która z prowincji była najcenniejsza?

Sprawowanie urzędu oraz nadużycia

Popiersie bliżej nieznanego arystokraty rzymskiego z I w. n.e., które kiedyś uważano za portret Marka Porcjusza Katona Starszego (234–149 p.n.e.). Jako cenzor zasłynął on z niezwykle rygorystycznego pełnienia tego urzędu, tępiąc wszelakie przejawy zbytku wśród senatorów. Był również przeciwnikiem "zdzierstw" w prowincjach. Rzymskie popiersia często miały odzwierciedlać osobowość modela. Jak opisałbyś charakter postaci przedstawionej na zdjęciu.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Władza namiestników w prowincjach była z początku nieograniczona. Ich *imperium* obejmowało sprawy wojskowe, administrację, jurysdykcję i kwestie finansowe. Byli oni też nieusuwalni aż do momentu przybycia następcy, a podczas pełnienia urzędu nie można było ich pociągnąć do odpowiedzialności. Brak jakiegokolwiek kontroli prowadził do łupienia prowincji na niewyobrażalną skalę. Lucjusz Emiliusz Paulus, zdobywca Macedonii w 168 r. p.n.e., miał opinię człowieka ubogiego. Po śmierci pozostawił majątek o wartości 360 tys. *denarów*; tymczasem roczny żołd legionisty wynosił wówczas 108 denarów, co pokazuje stopień bogactwa, jakie gromadzili w ten (i inny, głównie dzięki zyskom, jakie przynosiły im wielkie majątki ziemskie) sposób rzymscy arystokraci.

Coraz częściej w Rzymie pojawiali się przedstawiciele ograbionych miast i ludów prowincji, starając się znaleźć w nim sprawiedliwość. W połowie II w. p.n.e. procesy o „zdzierstwa” (jak mawiali sami Rzymianie, używając słowa *repetundae*) były

na porządku dziennym, dlatego w 149 r. p.n.e. postanowiono utworzyć specjalny trybunał mający sędzić sprawy nadużyć w prowincjach. Nie poprawił on jednak sytuacji prowincji, ponieważ wśród sędziów zasiadali często sami byli namiestnicy, którzy nie chcieli skazywać swoich kolegów „po fachu”. Zdzierstwa w prowincji stały się przestępstwem dopiero w 123 r. p.n.e., dzięki staraniom młodszego z braci Grakchów, Gajusza. Ustalenie zasad kierowania prowincjami ostatecznie nastąpiło dopiero w czasach cesarstwa.

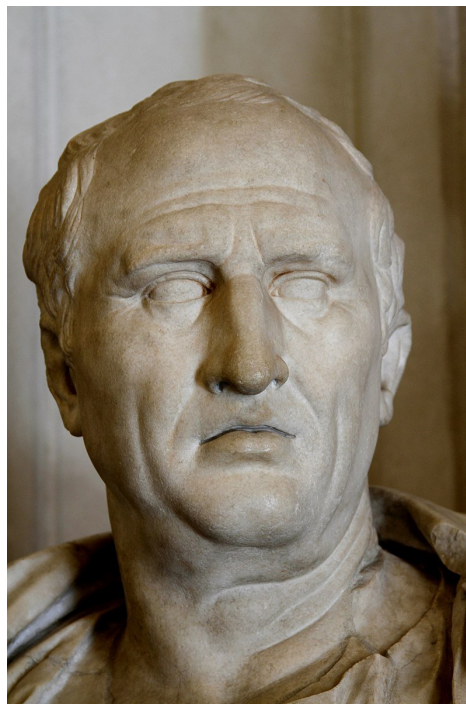
Rola senatu

Wraz z rozwojem terytorialnym państwa rzymskiego i pojawianiem się kolejnych prowincji rosła rola senatu. Pierwotnie stanowił on radę doradczą urzędników sprawujących realną władzę. Był zwoływany przez konsula, pretora lub *dyktatora*, aby przedyskutować pewną

sprawę, którą musiał się zająć urzędnik. W trakcie debaty senat przedstawiał swoją opinię, czasem podejmował uchwałę, ale urzędnik nie był nią związany. Wojny prowadzone z dala od Rzymu i nieobecność najważniejszych urzędników w mieście powodowały wzrost znaczenia izby. Senat wziął na siebie ciężar koordynowania wysiłku militarnego poprzez kontrolę nad skarbcem: to senatorzy przydzielali urzędnikom odpowiednie fundusze, co zmniejszało rolę kwestorów. Wraz z powstaniem prowincji senat uzyskał dodatkowe uprawnienia:

- wyznaczał urzędnikom tereny, na których mieli działać;
- określał wielkość armii, które mogli oni zaciągnąć (bo kontrolował skarbiec);
- wydłużał czas, w którym urzędnicy mogli pełnić swój urząd (z zasady był to wyłącznie rok), aby dokończyli zaczęte obowiązki, a najczęściej doprowadzili wojnę do końca; takich urzędników z przedłużonymi uprawnieniami nazywano prokonsulami albo propretorami;
- prowadził politykę zagraniczną państwa: przyjmował posłów, zatwierdzał (lub nie) układy, które w imieniu republiki z innymi państwami zawierali urzędnicy, podejmował decyzję o wojnie i pokoju.

Innymi słowy w senacie zapadały decyzje kluczowe dla funkcjonowania całego imperium.

Popiersie Marka Tulliusza Cicerona (106–43 p.n.e.), słynnego retora, autora kilkuset stron mów przeciwko Gajuszowi Werresowi, namiestnikowi Sycylii, któremu w 70 r. p.n.e. wytoczono proces o zdzierstwa. Oto katalog rzymskiego wyzysku prowincji: uwodzenie niewinnych dziewcząt, oszustwa podatkowe, spekulacje zbożem, przywłaszczanie sobie dzieł sztuki takich artystów jak Myron czy Praksyteles, a nawet torturowanie rzymskiego obywatela. Sam Ciceron także był namiestnikiem (Cylicji w latach 51–50 p.n.e.); w swoich listach chwalił się przyjacielowi, że nic nie można było mu zarzucić.

Źródło: José Luiz Bernardes Ribeiro, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DUJ1MnTCd>

Film nawiązujący do treści materiału

Słownik

denar

(łac. *denarius*) srebrna moneta rzymska bita od połowy III w. p.n.e.

dyktator

(łac. *dictator*) urzędnik rzymski powoływany w wyjątkowej dla państwa sytuacji, któremu przekazywano nieograniczoną władzę na sześć miesięcy

imperium

(łac.) władza, którą dysponowali dyktatorzy, konsulowie i pretorzy; z czasem termin *imperium* nabrał innego znaczenia – władzy nad podbitymi ludami, w okresie cesarstwa był używany na określenie całego państwa: Imperium Romanum

konsul

(łac. *consul*) najwyższy urzędnik republiki rzymskiej. Konsulów było dwóch. Dowodzili armią rzymską, zwoływali posiedzenia senatu i zgromadzenia ludowe

kwestor

(łac. *quaestor*) urzędnik pierwotnie zarządzający skarbem państwa, kasą armii, rozdziałem łupów, finansami w prowincjach; z początku było ich dwóch, od 421 r. p.n.e. – czterech

legaci

(łac. *legati*) tu: urzędnicy, którzy pełnili funkcje wojskowe i poselskie w prowincji wedle dyspozycji namiestnik

pretor

(łac. *praetor*) drugi najwyższy po konsulu urzędnik republikańskiego Rzymu, odpowiedzialny za władzę sądowniczą; początkowo pretor był jeden, od 241 r. p.n.e. wybierano dwóch: pretora miejskiego (*praetor urbanus*), do prowadzenia spraw sądowych między obywatelami, i pretora zajmującego się sprawami między obywatelami a cudzoziemcami albo między samymi cudzoziemcami (*praetor peregrinus*); po powstaniu prowincji powierzono im zarząd na nimi

publikanie

(łac. *publicani*) wykonawcy zadań publicznych (łac. *publica* – dobra publiczne), w praktyce dzierżawcy podatków i innych dochodów państwowych, zajmowali się także budową gmachów publicznych i dostaw dla armii na koszt państwa; w prowincjach byli szczególnie uciążliwi dla miejscowej ludności z uwagi na system ściągania podatków: publikanie wpłacali z góry do skarbca państwowego wyznaczoną sumę podatków, a później ściągali od mieszkańców prowincji jej wielokrotność, często stosując szantaż, groźby i przemoc

tributum

(łac.) podatek, pierwotnie płacony przez obywateli rzymskich na cele wojskowe; od 167 r. p.n.e. po podboju Macedonii z powodu wielkiego napływu bogactw do skarbca państwowego został zniesiony, *tributa* (l.mn. od *tributum*) płacone przez mieszkańców były różnego rodzaju i różniły się w zależności od prowincji, do najczęstszych należały 1/10 plonów i podatek od gruntu

Słowa kluczowe

Rzym, *imperium*, prowincja, senat, *tributum*, publikanie, starożytność, starożytny Rzym, kultura starożytnego Rzymu, społeczeństwo starożytnego Rzymu, antyk

Bibliografia

M. Beard, *SPQR. Historia starożytnego Rzymu*, tłum. N. Radomski, Poznań 2016.

M. Crawford, *Rzym w okresie republiki*, tłum. J. Rohoziński, Warszawa 2004.

M. Jaczynowska, M. Pawlak, *Starożytny Rzym*, Warszawa 2011.

Słownik kultury antycznej, red. R. Kulesza, Warszawa 2012.

A. Ziółkowski, *Historia powszechna: starożytność*, Warszawa 2010.

A. Ziółkowski, *Historia Rzymu*, Poznań 2004.

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem i wykonaj kolejne polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DiNARPN0H>

Film nawiązujący do treści materiału

Polecenie 2

Określ, czy organizacja imperium miała charakter prowizoryczny. Uzasadnij odpowiedź.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Jakie były największe wady systemu zarządzania prowincjami w czasach późnej republiki?
W jaki sposób poradzono sobie z tymi problemami w czasach cesarstwa?

Twoja odpowiedź

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Rozstrzygnij, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Namiestnikami prowincji zostawali najczęściej pretorzy.	☐	☐
Rola senatu w okresie tworzenia systemu prowincjonalnego rosła.	☐	☐
Zdzierstwa dokonywane przez namiestników w prowincjach były rzadkością.	☐	☐
Ludność prowincji miała inny status niż ludność Italii.	☐	☐
Prokonsul to konsul, któremu przedłużono imperium poza standardowy okres roku.	☐	☐
Namiestnicy korzystali z pomocy niewolników podczas wykonywania swoich obowiązków.	☐	☐

Wpisz termin odpowiadający definicji.

[...] w starożytnym Rzymie wykonawcy kontraktów państwowych, w prowincjach rzymskich [...]; eksploatowali w połowie II w. p.n.e. należące do państwa kopalnie w Hiszpanii i Macedonii; w 122 p.n.e. otrzymali prawo ściągania dochodów państwa (w tym podatków) w prowincji Azja; podboje w I w. rozszerzyły ich działalność na kolejne prowincje Wschodu.	
[...] w starożytnym Rzymie początkowo określenie sfery działania wyższych urzędników [...], następnie nazwa opanowywanych (od 241 p.n.e.) przez Rzym terenów pozaitalskich, którym nadano określone formy organizacyjne.	
[...] w starożytnym Rzymie samoopodatkowanie obywateli, wprowadzone 405 p.n.e. podczas ostatniej wojny z Wejami, na [wynagrodzenie dla] legionistów; [...] [później] podatek bezpośredni mieszkańców prowincji.	
[...] w starożytnym Rzymie ogół uprawnień przysługujących najwyższym urzędnikom państwa, później także określenie władzy Rzymu nad ludami podbitymi i z czasem (w okresie cesarstwa) określenie całości państwa rzymskiego [...].	
[...] w starożytnym Rzymie początkowo oficjalny poseł, potem również senator, mianowany pomocnikiem [urzędnika] w prowincji, któremu ten mógł przekazać część władzy, zwłaszcza w sprawach militarnych.	

Przeczytaj poniższy fragment Biblii i wykonaj polecenie.

⌘ Potem wszedł do Jerycha i przechodził przez miasto. A pewien człowiek, imieniem Zacheusz, który był zwierzchnikiem celników ^[1] i był bardzo bogaty, chciał koniecznie zobaczyć Jezusa, któż to jest, ale sam nie mógł z powodu tłumu, gdyż był niskiego wzrostu.

[1] w oryginale *teleonai* od *telos* – podatek, cło.

Źródło: Łk 19, 1-3, według Biblii Tysiąclecia.

Kim byli wspomniani w tekście celnicy?

☐ Urzędnikami sprawującymi nadzór nad porządkiem publicznym

☐ Dzierżawcami pobór podatków

☐ Urzędnikami pobierającymi cło na granicy

☐ Uczonymi w piśmie

Poniżej znajduje się fragment przemowy Marka Porcjusza Katona Starszego. Na podstawie tekstu źródłowego wskaż nadużycia, jakich mogli się dopuszczać urzędnicy podczas sprawowania swoich funkcji.

« Nigdy nie zakwaterowałem dowódców garnizonu w miastach waszych sprzymierzeńców, by zagarnąć dobra ich i ich rodzin. Nigdy nie rozdzieliłem zdobyczy ani niczego, co by pochodziło od wroga, ani łupów pomiędzy moich przyjaciół, tak by pozbawić tego tych, którzy zdobyli to jako nagrodę. Nigdy nie wydałem pozwolenia na rekwizycję do woli, tak by moi przyjaciele mogli się wzbogacić, wykorzystując podobne uprawnienie. Nigdy nie rozdzieliłem pieniędzy na zakup wina dla żołnierzy wśród moich towarzyszy i przyjaciół, ani nie uczyniłem ich bogatymi na koszt publiczny.

Źródło: *Oratorum Romanorum fragmenta* 8, XLIV 173. Cytat za: Michael Crawford, *Rzym w okresie republiki*, tłum. J. Rohoziński, Warszawa 2004, s. 84.

☐ kradzież mienia

☐ nieuzasadnione stosowanie kary śmierci

☐ gwałty

☐ defraudacja pieniędzy publicznych

☐ oszustwa podatkowe

☐ grabieże ludności

Sformułuj wniosek na temat powszechności podobnych praktyk i uzasadnij swoją opinię.

Wskaż poprawną odpowiedź, dlaczego Polibiusz, grecki historyk piszący w II w. p.n.e., zmienił zdanie co do uczciwości rzymskich urzędników.

Fragment A, zapisany w końcu lat 40. II w. p.n.e.

((U Kartagińczyków jawnie uprawia się przekupstwo, aby otrzymać urząd państwowy, natomiast u Rzymian grozi za to kara śmierci.

Źródło: Polibiusz, *Dzieje*, ks. VI, rozdz. 56, tłum. S. Hammer.

Fragment B, zapisany prawdopodobnie pod koniec życia Polibiusza (zmarł w 118 r. p.n.e.)

((W obecnych czasach [w przeciwieństwie do dawnych] natomiast nie śmiałbym powiedzieć tego o wszystkich. Jednakże nie bałbym się twierdzić w odniesieniu do wielu ludzi w Rzymie, że potrafią zachować pod tym względem uczciwość.

Źródło: Polibiusz, *Dzieje*, ks. XVIII, rozdz. 35, tłum. S. Hammer.

Polibiusz zmienił zdanie co do uczciwości rzymskich urzędników pod wpływem:

informacji o zdzierstwach dokonywanych w prowincji i korupcji panującej w Rzymie
informacji o przekupstwach jawnie uprawianych w Kartaginie
informacji dotyczących zdobywania urzędów państwowych w Kartaginie
informacji dotyczących uczciwości Kartagińczyków.

Odwołując się do wiedzy wyniesionej z lekcji, zakwestionuj twierdzenie z fragmentu 1.

Na podstawie tekstu źródłowego i własnej wiedzy podaj argument na poparcie tezy zawartej w opracowaniu historycznym.

Fragment tekstu źródłowego

((Kartagińczycy uważali, że Iberia należy już do nich bezspornie. Z bezwzględną więc butą zaczęli traktować tamtejszych mieszkańców. Oczywiście zamiast przyjaciół i sprzymierzeńców narobili sobie z tych poddanych wrogów. I słusznie doczekali się tego. Uważali bowiem, że inaczej należy zdobywać panowanie, a inaczej je utrzymywać.

Źródło: Polibiusz, *Dzieje*, ks. X, rozdz. 36, tłum. S. Hammer.

Fragment opracowania historycznego

((Polibiusz, rozważając fakt porzucenia Kartaginy przez jej hiszpańskich sprzymierzeńców, prawdopodobnie sformułował pouczenie dla Rzymu.

Źródło: Michael Crawford, *Rzym w okresie republiki*, tłum. J. Rohoziński, Warszawa 2004, s. 86.

Tvoja odpowiedź

Na podstawie fragmentu opracowania historycznego podaj argumenty na poparcie tezy, że celem ustawy Kalpurniusza o zdzierstwach nie była ochrona mieszkańców prowincji, lecz obywateli. Następnie podaj kontrargument.

((*Lex Calpurnia de reptundis* [prawo Kalpurniusza o zdzierstwach] ustanawiała stały trybunał (*quaestio perpetua*) do sądzenia namiestników oskarżanych o przestępstwa popełniane w prowincjach [...]. Przyjęta procedura [...] mogła tylko zasądzić zwrot [zagrabionych przez namiestnika] dóbr, a w trybunale zasiadali senatorzy, którzy sprawowali już namiestnictwa lub spodziewali się je sprawować.

Źródło: Adam Ziółkowski, *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 2009, s. 724.

Twoja odpowiedź

Poniższy tekst źródłowy dotyczy procedowania senatu w 188 r. p.n.e. Zapoznaj się z nim, a następnie wykonaj polecenie.

((Marek Waleriusz Messala i Gajusz Liwiusz Salinator objęli konsulat [...] i przeprowadzili w senacie naradę nad sytuacją w państwie i przydziałem zadań i wojsk. Z konsulów jednemu przydzielono jako teren operacyjny Pizę z Ligurią, a drugiemu Galię, pozostawiając im rzecz do uzgodnienia między sobą lub do losowania. Polecono im również powołać pod broń nowe wojska [...]. Potem zadania swe losowali pretorzy. Kwitus Marcjusz [wylosował] Sycylię; Gajusz Sertyniusz Sardynię; Lucjusz Manliusz Hiszpanię Bliższą; Gajusz Atyniusz Hiszpanię Dalszą.

Cytat za: Tytus Liwiusz, *Dzieje Rzymu od założenia miasta*, ks. XXXVIII, rozdz. 35–36, www.zrodla.historyczne.prv.pl.

Wśród poniższych definicji wskaż urzędników wymienionych w tekście źródłowym i podaj ich nazwę:

Definicja 1:

„W starożytnym Rzymie, w okresie republiki był jednym z dwóch najwyższych rangą urzędników wybieranych przez komicje centurialne na roczną kadencję. Był odpowiedzialny za politykę zagraniczną”.

Urzędnik:

Definicja 2:

„Wyższy urzędnik w antycznym Rzymie mający tzw. władzę mniejszą (*imperium minus*). W czasie nieobecności konsulów, urzędnik ten (później dwóch, a nawet trzech) przejmował najwyższą władzę w mieście, mogąc nawet zwoływać posiedzenia senatu”.

Urzędnik:

Definicja 3:

„Urząd w republice rzymskiej utworzony w 494 roku p.n.e., którego podstawowym zadaniem była ochrona interesów obywateli, a zwłaszcza plebejuszy przed arbitrażem patrycjuszy w senacie i samowolą urzędników”.

Urzędnik:

Źródło: Definicje na podstawie pl.wikipedia.org.

Dla nauczyciela

Autor: Stanisław Mrozowicz

Przedmiot: Historia 2022, Historia

Temat: Jak rządzić „światem”? System prowincjonalny republiki rzymskiej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń:

2) omawia charakter ekspansji rzymskiej i wyjaśnia ideę imperium rzymskiego;

Treści nauczania - wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń:

2) omawia kierunki i charakter ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie imperium;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia, czym były prowincje rzymskie i kto sprawował nad nimi władzę;
- opisuje, jak zmieniała się rola senatu i jakie uzyskiwał uprawnienia;
- wyjaśnia znaczenie terminów: *imperium*, *kwesor*, *pretor*, *tributum*.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

Przygotowanie do zajęć. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Jak rządzić »światem«? System prowincjonalny republiki rzymskiej”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w sekcji „Film edukacyjny” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel poleca jednemu uczniowi lub uczennicy przeczytanie wyświetlonego tematu zajęć. Wspólnie ustalają kryteria sukcesu.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel, przy użyciu dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, którzy uczestnicy zajęć zapoznali się z udostępnionym e-materiałem.
Nauczyciel poleca uczniom, aby zgłaszali swoje propozycje pytań do wspomnianego tematu. Jedna osoba może zapisywać je na tablicy. Gdy uczniowie wyczerpią swoje pomysły, a pozostały jeszcze jakieś ważne kwestie do poruszenia, nauczyciel uzupełnia informacje.

Faza realizacyjna:

1. Praca z tekstem. Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią sekcji „Przeczytaj”. Każdy

- uczestnik zajęć podczas cichego czytania wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście. Następnie wybrani uczniowie odczytują na głos swoje notatki.
2. Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia 1 i 2 z sekcji „Sprawdź się”, a następnie porównują swoje odpowiedzi z odpowiedziami koleżanki lub kolegi.
 3. Nauczyciel zapowiada, że uczniowie zapoznają się z filmem, wprowadza ich też w treść polecenia 2: „Określ, czy organizacja imperium miała charakter prowizoryczny. Uzasadnij odpowiedź”. Uczniowie oglądają multimedium, a następnie wykonują polecenie w parach, po czym porównują swoje rozwiązanie z innym zespołem, omawiając kolejno wykonane kroki.
 4. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Nauczyciel wyświetla po kolei treść ćwiczeń od 4 do 6 z sekcji „Sprawdź się”. Uczniowie prezentują rozwiązania na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji „Jak rządzić »światem«? System prowincjonalny republiki rzymskiej” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego uczniowie się nauczyli? Na koniec poleca chętnemu uczniowi podsumowanie lekcji.

Praca domowa:

1. Wykonaj polecenie nr 3 (wyjaśnij jakie były największe wady systemu zarządzania prowincjami w czasach późnej republiki) z sekcji „Film edukacyjny”.

Materiały pomocnicze:

M. Beard, *SPQR. Historia starożytnego Rzymu*, tłum. N. Radomski, Poznań 2016.

M. Crawford, *Rzym w okresie republiki*, tłum. J. Rohoziński, Warszawa 2004.

M. Jaczynowska, M. Pawlak, *Starożytny Rzym*, Warszawa 2011.

Słownik kultury antycznej, red. R. Kulesza, Warszawa 2012.

A. Ziółkowski, *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 2010.

A. Ziółkowski, *Historia Rzymu*, Poznań 2004.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z informacjami w sekcji „Film edukacyjny”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.